

„Je to tedy jistě dobrý pohřební ústav, kam se nyní Jasnost odeběře...“ a vévodkyně se usmála a řekla:
„Jistě. Mám s ním vsutku dobrou zkušenost.“

Na kostelních věžích tlouklo pět hodin odpoledních, když kočár náhle zastavil. Pummel na kozlíku zavěsil opratě a slezl dolů, protože to byl kočár krytý a ze svého místa se nemohl s pasažéry domluvit.

„Jasnosti,“ řekl u dvířek a přešel si rukou knír, „musím se obrátit a jet jinak. Tadyhle to nejde.“

„A proč to nejde,“ vzdychla vévodkyně a poněkud si odhrnula černou jemnou průhlednou roušku z tváře, „spadl tu snad dům?“

„Příkopy jsou rozkopány,“ odvětil Pummel, „u sloupu stojí lešení. Všechny kočáry před námi se vrací.“

„Co se dá dělat,“ vzdychla vévodkyně a opět si zahalila tvář černou jemnou rouškou, „znamená to, že na Tiefer Graben se nedostane ode ‚Dvora‘ z jihu, ale od Panny Marie am Gestade ze severu. Holt to objel.“

A Pummel znovu vylezl na kozlík, obrátil koně a jel.

„Podivné,“ řekla pak vévodkyně dámě, která seděla vedle ní a byla rovněž v černém, „zřídka tudy jedu a zrovna dnes, když chci do pohřebního ústavu, jsou Graben rozkopány. Jenže teď mi napadá, že když vjedeme na Tiefer Graben z druhé strany, nemůže Pummel zastavit před ústavem, nýbrž naproti u druhého chodníku. Přece jezdíme ve Vídni odjakživa vlevo.“

„Budeme musit přes ulici pěšky,“ řekla dáma v černém vedle vévodkyně, „ledaže kočí před ústavem otočí.“

„Před ústavem otočí tak jako tak,“ odvětila vévodkyně, „neboť před ústavem by s kočárem stejně nestál. Má příkaz, aby popojel opodál ke kostelu Panny Marie am Gestade a tam

na nás čekal, poněvadž tam je dost místa. Nepřeji si, aby kočár před ústavem budil pozornost.“

„Takže můžeme zůstat v kočáře,“ odvětila dáma, „kočár se otočí s námi.“

„Nikoli,“ odvětila vévodkyně, „my vystoupíme naproti a teprve pak se Pummel otočí. Přece se nebudeme točit v kočáře jako na kolotoči v Prátru. Přece z jednoho chodníku na druhý přejdeme samy.“

Kočár projel Štěpánským náměstím kolem dómu a dále rovně ke kostelu svatého Ruprechta k nábřeží Františka Josefa, kde rozkvétaly jarní keře, a odtamtud se dostal na prostranství k českému kostelu Panny Marie am Gestade. Tam pak zahrnul doleva na Tiefer Graben. Pak již brzy dojel pod jednoobloukový můstek, kde byl na druhém chodníku pohřební ústav, ale ihned nezastavil. Vévodkyně sice zaklepala na přední stěnu kočáru, ale Pummel ještě pár kroků popojel — nikdy kočár nezastaví hned na místě, když se zaklepe, ledaže by trhl opratěmi, což se zpravidla nedělá. Slezl z kozlíku a přistoupil k dvířkům.

„Otevřel,“ nařídila vévodkyně a opět si poodhrnula černý závoj z tváře, „vystoupíme. Otočí se pak a hned popojede ke Gestade, kde počká. Ať tu nebudí pozornost.“

Pohřební ústav na protější straně ulice byl tedy trochu šikmo.

Široká černá brána a tři šedé výklady. Ve výkladech kameninové květináče s bujně zelenými listy domácího štěstí a uprostřed této zeleně tabulky s nápisy: „Veškeré pohřební a hřbitovní potřeby. Kompletní vybavení pohřbů a hrobů“. Více vpravo byla menší dvířka, a ta byla růžová, a již zcela ve stínu můstku, který se klenul nad ulicí. Přes celou šíři domu, v němž se ústav nacházel — nad bránou, výklady i dvířky — se táhl černý vývěsní štít se zlatým nápisem: „Pohřební ústav Anastas Jeronymus Globetrotter“. Pod nápisem byl obraz téhož můstku, který se tu klenul, a na něm slova: „Důstojný a bezpečný přechod z jednoho konce na druhý“. A pod můstkem ještě třetí zlatý nápis menší: „Wiege und

Sarg sind Brüder“. Kolébka a rakev jsou bratři. Přesně nad širokou černou bránou byl však ještě jeden nápis, velmi drobný a růžový na pozadí okrovém. Připomínal ozdobu na perníkovém srdci z pouti.

„Nebyla jsem tu pět let,“ řekla vévodkyně své průvodkyni stále ještě na protějším chodníku, když už Pummel otočil koně a s úklonou se vracel ke Gestade, „a málo si to pamatuji. Nepamatuji si hlavně podrobnosti, neboť tyto pohřební věci vnímám, jak sama dávno ví, jen zpola... Ale vím jistě, že ten nápis nad ústavem je dnes trochu jiný než před pěti léty. Tehdy zde nestálo jen jméno Globetrotter, ale i jméno Schnauze. Je mi dost divné, že na nás majitel nečeká před vchodem.“

Druhá dáma, průvodkyně, rozčileně vykročila přes ulici a přidržujíc si dlouhou černou sukni, jež jí splývala pod krátkým černým kabátkem, běžela rychlými krůčky před vévodkyní. „Globetrotter, to jméno, jméno...“ říkala francouzsky a rychle, „to je německy, zdá se mi, něco jako běženec či běháč...“ a vévodkyně řekla: „Světoběžník.“ Když obě přešly na druhý chodník, průvodkyně přikročila k černé bráně, aby vévodkyni otevřela. Vévodkyně vešla dovnitř a průvodkyně za ní.

Octly se v místnosti zcela černé. Na stěnách byly poličky a v nich jakési krabice s barevnými víčky. Vévodkyně jim nemohla věnovat pozornost. Soustředila se na pult, který stál v pozadí této kanceláře. Byl černý a prázdný. Vypadal jako katafalk anebo tabule pro mrtvé hosty. Za pultem stál muž v černém obleku, bílé škrobené košili a v černé vázance. Byl bledý a vypadal jako funebrák.

„Madame přichází, jak ohlásila,“ řekla průvodkyně muži za pultem. Muž poněkud zaváhal a uklonil se.

„Čím mohu posloužit?“ zeptal se.

„Vším, čeho je třeba v tento smutný den,“ odvětila vévodkyně poněkud upjatě a poodhrnula si černou roušku z tváře, „kvůli tomu jsem přijela. Ráda bych se informovala. Vy jste pan majitel?“

„Madame,“ muž za pultem náhle strnul, „to je asi omyl. Madame chce snad navštívit pohřební ústav. Ten je však vedle. Ta menší dvířka růžová pod můstkem. . . , unter dem Brückel das rosarote Türchen. Tady je cukrárna.“

„Strašné. Strašné,“ vyhrkla průvodkyně, když se zas octly na chodníku, „ty krabice s barevnými víky byly bonboniéry a tady ten malý nápis nad bránou zní: Konditorei. Strašné.“

„Strašné,“ řekla vévodkyně suše, „avšak o to strašnější, že mi falešné dveře otevřela ona. Místo do pohřebního ústavu mě vedla do prodejny dortů. Tak teď šla ona za mnou a já otevřu sama, když nás na chodníku nikdo nečeká. Nebo ještě vlezeme do nějakého klempířství.“

Druhá dáma, průvodkyně, i když byl smutný den, se v duchu trošičku usmála. Bezpečně poznala, že se na ni vévodkyně nezlobí. Kdyby se byla zlobila, nikdy by nevyřkla slovo, které používala leda pro zvířátka. Nikdy by nebyla řekla „vlezeme“. Došly k růžovým dvířkám právě ještě včas, aby za nimi zaslechly nějaký vzlykot. „A jak jsem jí řekla,“ podotkla ještě vévodkyně rychle, „nemluvila a spíše jen mlčela. Budu mluvit já.“ A chtěla stisknout kliku, ale dveře se v té chvíli otevřely samy a v nich se objevil středně starý muž se zlatými brýlemi.

„Madame la Duchesse!“ řekl francouzsky rozčileně, avšak kupodivu tiše a mrkl na obě dámy současně. „Madame la Duchesse,“ a vévodkyně kývla.

„C'est moi.“

„Promiňte mi toto nepříjemné nedopatření,“ řekl muž a uklonil se, „já jsem Globetrotter. Můj personál měl bdít nad vaším příjezdem a hned mi ho oznámit. Abych mohl vyjít přede dveře a přivítat vás, jak se sluší a patří. Pořád jen tvrdili, že dosud žádný kočár neviděli, že dosud žádný nepřijel, že dosud nikdo nevystoupil, a ejhle. Však jim to ještě vytknu. Prosím. . .“

Vstoupily do jakéhosi klenutého sálku, vévodkyně si odhrnula z obličeje roušku, a ač vnímala jen zpola, nemohla věřit vlastním očím.

Místnost, do níž vešly, tonula v lesku a světle. Chodci, který šel venku kolem, ani ve snu nenapadlo, že by se mohla vyskytnout v tomto starém domě v této ulici, nazvané „Hlubokým příkopem“, taková místnost. Množství lamp z ulice nebylo vidět, nepronikly ani výkladními skříněmi s domácím štěstím, ba ani dvířky, a stěny byly bílé, zdobené křehkými růžovými okrasami a obrázky. Na třech bílých stolech, z nichž jeden byl kancelářský a stál na něm světlý telefon, byly vázičky plné něžných lučních květin, které byly teď na jaře k mání. Křesla byla rovněž bílá i malý kulatý stůl uprostřed a bílé byly i dlaždice na zemi. Odněkud z pozadí, za jakýmsi světlým paravánem, zněl gramofon. Dechová hudba vyhrávala jakousi veselou skočnou. U paravánu stáli tři mladí lidé, muž a dvě ženy. Jedna z žen, téměř ještě dívka, plakala do světlého kapesníčku, jako by ji bylo právě cosi postihlo. Všichni měli bílé šaty a bílé měli i botky. Majitel ústavu v zlatých brýlích měl bílý oblek s nevidanou květnatou vázankou a vévodkyni, ač vše vnímala jen zpola, připadal jako majitel pláže. Vůbec to tu vypadalo spíše jak na Riviéře než v pohřebním ústavě a vévodkyně s rouškou odhrnutou z tváře nevěřila vlastním očím. „Když jsem tu byla před pěti léty, tohle tady zcela jistě nebylo,“ myslila si, a bezpečně cítila, že ještě mnohem méně vlastním očím věří její průvodkyně. Cítila, že se úžasem chvěje.

„Madame la Duchesse,“ ozval se opět majitel francouzsky, „dovolte, abych vás a druhou dámu pozdravil a přivítal v našem pohřebním ústavě. Dovolte, abych vám projevil jménem svým a všeho personálu hlubokou soustrast nad skonem bytosti vzácné a vám drahé. Budiž vám však útechou, že nikdo není před svou smrtí šťasten, nýbrž teprv po ní. Tudíž jaká čest pro mě,“ uklonil se, „že mohu být vaším služebníkem v tak tragické a přitom pozeňané chvíli. Prosím, Madame la Duchesse a dámo. . .“, otočil se k průvodkyni, „přijměte místa.“

Vévodkyně usedla a zatím stále jen ještě žasla.

Usedla i její průvodkyně a úžasem se třásla.

„Jak račte vidět,“ ujal se opět slova majitel a vévodkyně si teď poněkud uvědomila, že stále mluví nápadně tiše a dechová hudba za paravánem hraje, „náš pohřební ústav je vlastně pohřební salón a je veselý a něžný. Tak tomu má být a nikoli naopak. Temno v rakvích a hrobech, ale světlo a radost v ústavech. Ještě to vysvětlím, až vás pozvu dále, kde je výběr našeho zboží a zároveň výstavka, a rovněž až půjdeme na dvůr, kde výstavka končí. U nás je všechno názorné jako v obrázkovém katalogu, který právě zavádí firma Meinel. Zákazníkovi stačí jen ukázat na vzorek, který se mu líbí a o němž soudí, že odpovídá i vkusu zesnulého, a ejhle, již ho má. Vy už, Marie, nebrečte, kejn Wejnen,“ řekl vídeňským dialektem mladé ženě u paravánu, „madame jste propásla a jak to odčiníte, ví Matka boží. Asi špatně vidíte, když jste neviděla kočár a z něho vystupovat dámy. Mí zaměstnanci musí mít zrak zdravý a bystrý...“ a teď se konečně vévodkyně trochu probrala a promluvila.

„Pane Globetrotter,“ řekla s pohledem na plačící dívku, „slečna za to naše propásnutí nemůže. Kočár nezastavil před vaším ústavem, nýbrž na druhé straně, a my z něho vystoupily, jsouce jím kryty. Přijely jsme seshora od Gestade. Nerada bych, kdybyste se na tuto slečnu zlobil...“ a v té chvíli se musila v duchu navzdor svému stavu usmát. Vzpomněla si na svou kavárničku na Františkánském náměstí, na dívku Marcelku, která upadla, když jí nesla griotku, a rozplakala se..., a majitel řekl: „Prosím, durchlauchtigste Frau Herzogin, nejjasnější paní vévodkyně, jak poroučíte. Vaší laskavostí je Marie omluvena. Ale přesto musí mít mí zaměstnanci zrak dobrý a bystrý. A musí být též zcela tělesně a duševně zdraví...“ A vévodkyně si teď poprvé všimla, že za zlatými brýlemi zamžikal. Pak pravil:

„Dovolte, abych vám nabídl malé občerstvení. Naši specialitu pro vzácné zákazníky, jak tomu má být v každém salónu. Marie...“ Plačící odešla a druhá žena vzala z psacího stolu blok a tužku a přistoupila k majiteli.

„Prosím, Frau Herzogin,“ řekl majitel, zatímco za stěnou

stále vyhrávala veselá hudba, „můžeme mluvit o pohřbu.“

„Můj komorník,“ ujala se slova vévodkyně, a ač se již z úžasu probrala, přece stále jednala trochu jako v mlze, „komorník vás předběžně informoval. Váš ústav nebude zařizovat celý pohřeb, nýbrž jen to, co nemůže dělat právní zástupce a já. Oficiální obřad smuteční se vykoná v paláci knížete, kde bude vystavena rakev. Budu prosit o zapůjčení velkých svícňů, koupí svíci, svého věnce a sukna pro katafalk.“

„Koupě sukna pro katafalk není třeba,“ podotkl majitel, „sukno zapůjčujeme...“ a vévodkyně pokračovala:

„Po ceremonii v paláci se rakev s květinami převezou k Svatému Michaeli. Pouliční průvod podle přání zesnulého odpadá, takže půjde jen o pouhý převoz. V kostele bude sloužena zádušní mše s varhanami a zpěvem, ale to zařídí tamní varhaník. Týž den večer se rakev s květinami a svícny převezou na panství k Millstättersee a o tento převoz opět budu prosit. Druhý den se tam odeberou pozůstalí, již jen blízcí příbuzní, a to železnicí do Klagenfurtu, kde budou přistaveny kočáry k dost dlouhé dopravě k Millstattu. Železnici je třeba požádat o přistavení salónního vozu k cestě tam i zpět. Cesta z Vídně k Millstattskému jezeru je žel dlouhá, takže tamní pohřeb bude až den následný. Za pár hodin po pohřbu se pozůstalí vrátí do Klagenfurtu a železnicí zpět do Vídně. Budu prosit o zamluvení pokojů v Imperialu na Schwarzenbergplatz. Kolik jich bude, vám zavčas sdělí právní zástupce. Pokud jde o můj věnec, prosím asi o sto červených a bílých růží s černožlutou..., nikoli,“ vévodkyně se opravila, „s jasně modrou stuhou a mou dedikací...“ a teď se obrátila na svou průvodkyni v křesle vedle sebe a ta mlčky sáhla do kapsy svého krátkého černého kabátku a podala majiteli jakýsi lístek. „To je text na onu stuhu,“ řekla vévodkyně a pak pokračovala: „Budou rovněž potřebovat parte. Musí být hotova, jakmile se zjistí čas pohřbu. Zde...“ ukázala opět na svou průvodkyni, „zde máte text pro parte a i pro mé díkuvzdání...“ A průvodkyně znovu sáhla do kabátku

a podala majiteli další lístek. „Kolik toho bude, ještě nevím, i to vám sdělí advokát, snad ještě dnes. Hotová parte dáte jemu, on je rozešle sám. Jak vidíte,“ podotkla ještě, „parte budou německá a francouzská. Ač do Francie se sotva pošlou. Tam bude třeba poslat telegramy.“

Zatímco vévodkyně hovořila — hovořila a jednala stále trochu v mlze — žena s blokem a tužkou vedle majitele si dělala poznámky, a majitel se teď uklonil.

„Ano,“ řekl německy, a veselá dechová hudba za paravánem stále vyhrávala, „vše se provede bezpříkladně úplně a rychle. Hned se pozeptám na pár podrobností, ale teď, prosím, přijměte ono malé pohoštění.“ Do místnosti totiž právě vešla zaměstnankyně Marie a na podnosu přinášela baňatou láhev s třemi skleněnými pohárky. . . a vévodkyně, navzdor svému mlžnému stavu, se opět v duchu musila usmát. Vzpomněla si na pohoštění pana Musila v pokojíku za kavárničkou, když se tam setkala s mistrem Radechowským. Zaměstnankyně položila ták s věcmi na stolek u křesel a vévodkyně, ač vnímala v mlze, viděla, že láhev je černá a černé jsou i skleněné pohárky. A tu si uvědomila, že kromě vlastních šatů a ošacení její průvodkyně je barva láhve a pohárků jedinou černou barvou, kterou tu v tomto sálku vidí. A majitel zamrkal a tiše řekl:

„Tato naše specialita je likér. Jmenuje se. . .,“ usmál se, „likér smrti.“ A vzápětí pokračoval:

„Nemusí být ovšem zván likérem smrti, pakliže by někomu ten název připadal zlým, ač smrt žádným zlem není, ale dobrem. Může být nazýván jménem radostnějším, například likérem pohřebním či hřbitovním. Je totiž vyroben z bylinek a to ze samého hřbitovního kvítí.“ A opět ihned dodal:

„Tento nápoj se však při skočné nepije jako nápoj pivní. Rudi,“ řekl muži vedle mezistěny, který tam po celou dobu stál a mlčel, a mladík se pohnul, zmizel za paravánem a vypnul dechovou hudbu. Majitel vzal láhev a pomalu naléval likér do pohárků. Pak se bílým světlým sálkem rozlehl jakýsi

pěvecký sbor. Jakási tklivá píseň. Vévodkyně si všimla, že i sám likér je černý jako láhev a pohárky a podivně voní. A majitel zamrkal a řekl:

„Černá likéru působí odvar z kávy. Káva je vlastně též hřbitovní rostlina, protože roste na plantážích, kde při její sklizni každoročně hynou sta otroků černochů. To jsou snad též lidé. Likér však může být i červený, oranžový, žlutý, šedý nebo bílý, dá-li se místo kávy jahoda, pomeranč, kdoule nebo mléko. Likér červený je vhodný ke křtinám nebo svatodušním svátkům, bílý ke svatbě nebo k svátku Neposkvrněného početí Panny Marie, šedý ke svatbě stříbrné či zlaté či na Hromnice a Popeleční středu, oranžový k oslavě školního prospěchu děcka nebo k svátku svatého Floriana a žlutý na Dušičky nebo k zasnubám. Pak se ovšem tyto likéry nejmenují pohřební, byť chuť mají skoro stejnou. . . Avšak mají i stejnou vůni. Madame a druhá dáma již jistě poznaly, že je to vůně voskovic a suchých pohřebních věnců. Název likér smrti však nejlépe odpovídá čern. K tomu je přizpůsobena i barva lahve a ejhle i viněta. Račte na ní vidět myrtové listy zlaté v černém rámu a malou žlutou lebku. Zkřížené kosti pod ní ovšem chybí, poněvadž by si mohl někdo myslit, že pije jed. Je to likér něžný, lehký, lahodný a opojný jako smrt. Taková je smrt a pak hlavně. . .,“ majitel se zlatými brýlemi zamrkal a vlídně se usmál, „takové jsou i naše pohřby. A likér je rovněž sladký právě tak, jako hudba, kterou zrovna teď slyšíte. Ejhle, jak krásná píseň, co teď gramofon hraje. Jmenuje se ‚Přijď, sladká smrti‘ a zpívá ji sbor curyšských lékařů.“

Vévodkyně se již vskutku z prvotního údivu probrala, nicméně však stále zcela přesně nevnímala. Stále jako by mírná mlha či nějaká jemná tkanina zakrývala její mysl a stále si uvědomovala, že to je její stará zkušenost s vnímáním pohřbů a se vším, co s nimi souvisí. Rozmýšlela se, má-li se likéru vůbec dotknout. Mohla se vymluvit, že alkohol nepije. Dáma vedle ní, průvodkyně, její váhání postřehla, samozřejmě, vždyť ji znala od dětství, ale majitel to postřehnout

nemohl. Pak vévodkyně přece jen zvedla číši, i majitel ji pozdvihl a tiše s vlnitým úsměvem pronesl:

„Na zdraví živých a na lehké odpočinutí všem věrným zemřelým...“

Vévodkyně, přidržujíc si jednou rukou odhrnutou roušku z tváře, se dotkla rty likéru a náhle kupodivu zjistila, že likér je dobrý. Upila o něco více a zjistila, že je snad dokonce vytečný. A že poněkud chutná po puškvorcí, trochu po fenyklu či anýzu, trochu i po medu... a náhle jí přišel na mysl podivuhodný likér, který pila u pana Wu-i-šenga, když si byla u něho pro knihu v barvách krovek hřbitovního brouka. I jeho chuť byla složitá a stejně i vůně. Avšak likér pana Wu-i-šenga jistě nebyl z hřbitovního kvítí, ale z různých orientálních vzácností. Po dalším mírném doušku vévodkyně zjišťovala, že likér je vskutku lehký, lahodný a sladký a voní snad jako vosk a suché květy. Pohlédla na svou průvodkyni a postřehla, že chutná i jí.

„Děkuji,“ postavila pohárek na stůl, „likér je, pane Globetrotter, skutečně dobrý. Mám pocit, že v něm rozeznávám i puškvorec. Ředitel mého panství mi každoročně posílá puškvorcové kořeny, které koncem zimy chytají na tamním potoku a nakládají do cukru. Avšak puškvorec, co vím, není hřbitovním kvítím, ani bylinou, rostoucí v bažinách... To je jakýsi váš soukromý recept?“

„Ano,“ zamrkal majitel za brýlemi, „je to starý rodinný recept, ač toto určení zní příliš okázale, ježto se hodí k starým slavným rodinám. Naše rodina zdaleka stará a slavná nebyla, nýbrž naopak ubohá a chudá. Kdyby byla podle receptu naše nebohá matka vyráběla tento likér po domácku a rozprodávala ho na trhu, snad bychom byli zažili bídy méně. Bohužel matka od jisté tragédie nesnášela ani kapku alkoholu v domě. Tento likér...“ zamrkal, „může být podáván na nejlepších hostinách a recepcích a nejen o pohřbech, nýbrž při jakýchkoli životních událostech, neboť život a smrt patří k sobě jako bratr a sestra... a může být nabízen i v nejlepších restauracích a v prvotřídních hotelích... Stejně tak vý-

borné jako tento likér jsou, jak jsem již, Madame la Duchesse, podotkl...“ majitel již zas mluvil francouzsky, „jsou i naše pohřby. Ostatně budu mít čest ukázat to, jak jsem již před chvílkou slíbil, až vkročíme do druhého sálu a na dvorek. Marie, převezmete od Agnes blok a tužku, ty Blejšťift,“ řekl po vídeňsku, „budete dělat poznámky při prohlídce vy. Vy, Agnes,“ řekl ženě, která dosud zapisovala, „zůstanete s Rudim zde, kdyby přišel zákazník. Pak čekám důležité telefonování, a když zazní, mne zavoláte. Dámy mě pak jistě na tu chvílku laskavě omluví. Račte si ještě posloužit...“ zamrkal a vévodkyně a její průvodkyně ještě jednou ochutnaly likér.

„Račte, madame, vědět,“ řekl majitel, „kdybyste bývala snad nepila alkohol, pak tu pro vznešené hosty abstinenty máme v náhradu limonádu. I ona je vyrobena z hřbitovního kvítí a je černá, avšak černí její od kávy nepochází... Smím prosit dámy k prohlídce?“

Sbor curyšských lékařů v gramofonu pomalu končil, skutečně pomalu, neboť gramofon zpomaloval, jak docházelo péro, a vévodkyně a průvodkyně vstaly a šly za majitelem, který vskutku vyhlížel jako kavárník z Riviéry, zaměstnankyně Marie s tužkou a blokem šla za nimi a vyhlížela jako ovce.

Byl-li první sál celý bílý, zdobený veselými vázičkami s kvítím a zářivý, byl sálek, do něhož teď vešli, celý černý, ponurý a bez oken jako hrobní kobka. Byl tak černý jako vedlejší cukrárna. Bílé byly tu jen šaty majitele a zaměstnankyně Marie, též její blok, a pak malba kostlivce s kosou na čelní stěně. Nad ním byl zlatý nápis: „Jako narození je i smrt v životě lidském jen jednou. Proto dopřáváme zesnulému pohřeb co nejkrásnější“. A vévodkyně si zase odhrnula černý průsvitný závoj z tváře, který jí při chůzi spadl, a stejně jako její průvodkyně i ona opět žasla.

„Ano,“ usmál se majitel, když viděl, že zrak vévodkyně na mžik utkvěl na nápisu nad kostlivcem, „ejhle pravda, kterou ještě nikdo nevyvrátil. Ještě nikdy se nestalo, že by byl někdo v životě zemřel dvakrát,“ usmál se, „natož víckrát. Pakliže se stalo, bylo to domnělé... dotyčný nebyl doopravdy

mrtev. Nebyl-li však mrtev, nezemřel. Nelze zemřít víckrát, neboť smrt se váže na život a nikdo se v jednom životě dvakrát nenarodí.“

„Pane bože,“ řekla si náhle vévodkyně, řekla si navzdor svému mlžnému stavu, ale jen tak jakoby nic, tak na okraj, a majitel hovořil dál:

„Každý v životě zemře jen jednou, a má tudíž i jen jeden pohřeb. V tom jsou si rovni králové s žebráky, boháči s chudáky a trestanci se světci. Proto se na pohřbech nemá šetřit. Ušetřme radši na jídle, šatech, zábavách, ale nešetřme na pohřbech. Čteme například v Neue Freie Presse o slavných hostinách, na něž se musilo vynaložit mnoho peněz, o velkolepých recepcích a královských darech... , ovšem darech živým. Lidé obětují peníze na šperky, ekvipáže, chov koní, na stavby zámků, vil, anebo nádherných hotelů. Ale pohřby — myslí se — již za to nestojí, vždyť o nich už stejně nebožtík neví. Jako bychom si byli tak výsostně jisti, že o nich zesnulý skutečně neví. Nestojí to za to, řekne se, a přitom... , přitom je pohřeb jediná poslední služba, kterou člověku prokazujeme. Oč je pohřeb vzácnější než například svatba, kterou lze mít za život vícekrát, zatímco pohřeb jen jednou. Dopřát člověku poslední službu co nejkrásnější je šlechetné. Je to i výraz úcty pozůstalých k zesnulému... ,“ a zatímco majitel takto mluvil, vévodkyně si opět řekla: „Pane bože. Slyším-li dobře anebo se mi to jen zdá? To není možné. Sluch mě snad klame.“ A připomněla si opět pana Wu-i-šenga, jeho slova, která pronesl, když s ním hovořila o svém zastřeném vnímání pohřbů. I on mluvil o životě a smrti a o pohřbech jako majitel ústavu a vévodkyně by byla ráda obě výpovědi trochu porovнала. Ale nebyl na takové divnosti čas. Majitel na ni mrkl za zlatými brýlemi, jako by jí dával čas nikoli k úvahám, ale k tomu, aby se opět trochu probírala a více se porozhlédla sálkem. Pak pooděšel do jednoho rohu, kde na příčkách visely lampy různých tvarů jako v lampářském krámě.

„To jsou světla věčná,“ řekl tiše, „závěsná červená na olej

do hrobních kaplí. Též tu však jsou i stojaté lucerničky, jaké se dávají na hroby. Zde pak za světly,“ ukázal, „je velký výběr barevných obrazů, představujících umírání a symboly smrti, které mohou zdobit lidské příbytky, ale i lepší nocležny, kavárny a herny, ano, i samotné nejluxusnější hotely. Mezi našimi obrazy, jež jsou v krásných rámech, visí i dokonalé reprodukce slavných malířů. Madame la Duchesse a dáma druhá,“ přešel do franštiny, „jistě znají světové malíře, tak ejhle. Třeba zde. Rotariho ‚Pláčící dívka‘. Tu zas,“ ukázal, „Smrt a dřevař“ od Milleta, zde totéž od Léona Lhermittea. Tu od Laermanse ‚Návrat z polní práce‘, který připomíná smrt pro kosa, kterou nese žnec na rameni, tu ‚Smrt a láska‘ od Wattse, tu dva obrazy Alfreda Rethela ze sbírky ‚Tanec smrti‘ a to ‚Smrt jako přítel‘ a ‚Vítězství smrti‘. A tu slavný Arnold Böcklin, který se sice narodil obchodníku s hedvábím v Basileji, ale je náš a dosud žije, jeho ‚Vlastní portrét se smrtí‘... , Selbstbildnis mit dem Tod,“ přešel do němčiny a teď se vévodkyni zdálo, jako by mrkl na zaměstnankyni Marii, která stála s blokem vedle něho, a asi to byla pravda. Neboť Marie náhle dodala:

„Je tu větší výběr než v samotném Louvru.“ A majitel kývl a řekl:

„Nuže, nyní lze chápat, proč říkám, že obrazy symbolů smrti mohou zdobit naše byty, restaurace a hotely, vždyť už dnes všechna tato díla visí v nejslavnějších galeriích. Užitečnost takového obrazu v místnosti je totiž velká. Lidé mají na očích a tedy i na mysli Memento mori, připomínku smrti, což by je mělo odvracet od páchání nepravostí a křivd, od touhy po majetku a moci a vést je k myšlenkám duchovním a šlechetným. V této skříni,“ majitel ukázal na jednu černou skříň, „mám zásobu černých suken na židle a katafalky.“ Pak přešel do druhého rohu kobky, ukázal na řadu knih v tmavých sametových deskách, v nichž bývávají památníky, a řekl:

„V těchto knihách je pokladnice ducha. Jsou v nich bohaté seznamy veršů, které lze tisknout jako motta na parte

anebo tesat do náhrobků. Jsou sebrány od nejlepších básníků našich i cizích z dob dávných i dnešních a jsou tu i výroky o životě a smrti spisovatelů a filozofů. Je tu například Chamisso, Goethe, Schiller, Hebbel, Heine, Herder, Klopstock, Fichte, Humboldt, Kant, Juvenal, Vergilius, Ovidius, Shakespeare, Lessing, avšak též i Flammarion, Ibsen, Zola, Tolstoj, Hugo, Flaubert, nechybí ani svatý Tomáš Aquinský a svatá Kateřina Sienská... avšak nechybí ani Paltauf s výroky ze své knihy o smrti utopením, „Über den Tod durch Ertrinken“, která vyšla u nás před devíti léty pro odborníky policejní...“ a vévodkyně opět v duchu potřásla hlavou. „To nic, to nic,“ myslila si a majitel hned mluvil dál:

„Zákazník, který neví, co na parte či na hrob, se nemusí trápit. Jen si zalistuje v těchto knihách, a co se mu líbí, si vybere. Jen řekne číslo verše a my už víme...“ A v té chvíli si zas vévodkyně všimla, že zamžikal na Marii, a Marie dodala:

„Je to tu rychlejší než v univerzitní knihovně.“

Pak majitel ukázal na tři černé skříňe, všechny pootevřel a řekl:

„Chráníme je proti molům naftalínem. Jsou v nich totiž smuteční oděvy mužské a ženské a černá obuv, včetně závoju, roušek a šál, též punčoch, klobouků a rukavic, ba nechybí ani kabelky. Máme tedy i půjčovnu šatstva. Mnohým pozůstalým se vyplácí zapůjčit si naše oděvy, než aby si je dávali šít, pakliže je právě nemají anebo jsou-li obnošené.“ A opět si vévodkyně všimla, že zamžikal na Marii, a ta dodala:

„Je tu větší výběr než v garderóbě v Opeře.“

Majitel přešel ke třetímu rohu a pokynul:

„A zde, prosím, jsou ty naše svícny. Malé a menší, které lze stavět za hlavy umírajících, když se blíží jejich poslední hodinka, též však na noční stolky a oltáře, avšak i na jídelní tabule. Hlavně tu však máme tyto obří svícny cínové ke katafalkům. K vašemu slavnostnímu pohřbu,“ majitel pohlédl na vévodkyni, „jistě třeba užít šesti těchto nejkrásnějších.

Těchto postříbřených... budou u katafalku v paláci a v kostele a převezou se i k Millstättersee. Půjčovně dělá dva zlaté za kus. Platí se jen pojistné, které se po pohřbu vrací. A zde...“ majitel zdvihl ruku, „zde konečně jsou i naše svíčky.“ Majitel se na chvíli odmlčel, jako by popřával času k oddychu, a pak pokračoval:

„Svíčky barevné v krabičkách, vhodné na vánoční stromky, pak menší, žluté, hladké, štíhlé, jichž se užívá na dorty nebo za duše v chrámech. Ovšem těchže lze užívat i na jídelních stolech. Než se přišlo na gazolin a elektřinu, jídávalo se při svíčkách, ať v dřevěných chýších anebo na bělostných tabulích, a tento obyčej nikdy nepomine. Svíčka na prostřeném stole je nejkrásnější ozdobou každé prvotřídní restaurace anebo luxusního hotelu, například Imperialu nebo Sachru. Ovšem...“ majitel zamrkal, „ovšem hlavně jsou tu tyto svíce obrovské do svícnu ke katafalku a ty v běžných prodejnách zakoupiti nelze. Ejhle, jejich výška, výška metr čtyřicet, a ejhle jejich tloušťka, tloušťka devět centimetrů. Svítí celý den a noc. Jsou buď z parafínu, stearínu nebo ze směsi, ale jsou i... ejhle... z čistého panenského vosku žlutého či bílého. To jsou svíce vzácné. Nemohu zatím posoudit, Madame la Duchesse,“ majitel mluvil zas francouzsky, „máte-li vzít spíše svíce bílé či žluté, to když dovolíte, posoudím teprv za chvíli... ale co již mohu navrhnouti bezpečně, je vzít jich třikrát šest, to jest šest pro katafalk v paláci, šest pro katafalk v kostele a šest pro pohřeb u Millstattského jezera. Nebylo by totiž dosti vhodné,“ řekl tiše, „kdyby se na dalším místě zapalovaly svíce z minulého obřadu již načaté a zčásti ohořelé. Ničeho si lidé kromě květin tak nevšimnou jako svící. Jistě Madame la Duchesse souhlasí,“ a když vévodkyně jako v mlze jenom kývla, majitel řekl: „Marie, napište osmnáct, barvu za chvíli, nach ejner Wejle...“ a pak pravil:

„Žádná škoda zákazníkovi z těch svící nevznikne. Načaté a nespotřebované se totiž použijí v domácnosti, když se zakoupi svícen. Vydávají teplo, nádhernou záři a stávají se okrasou

i nejlepších vil a hotelů. A ejhle... „majitel poodstoupil ke stěně, „zde je sbírka stuh na kytice a věnce. Ceny se řídí podle počtu vytištěných písmen a podle látky...“ a zamnul v prstech jednu stuhu a vévodkyně měla dojem, jako by byla v obchodě s látkami, „na věnec madame přijde tedy stuha nádherně blankytně modrá...“ a majitel opět mrkl a Marie dodala:

„Blankytná jako šat Panny Marie Lourdské.“

„Pokud dáma hledí na tyto černožlaté střapce...“ majitel teď koukl k žasnoucí průvodkyni, „tak to jsou ozdobné chocholy na naše koně. Černé koně, kteří táhnou pohřební vůz... zde vidíte i jejich parádní stříbrné popruhy. Koně mají klapky na očích...“ řekl a vévodkyně se zdálo, že teď za zlatými brýlemi zamrkal obzvlášť silně, „jsou perfektně vycvičeni proti splašení. Cvičil je sám jeden c. k. rytmistr v penzi. Když jdou s vozem v průvodu po ulici, nic je nevyleká, i kdyby šli po Ringstrasse a vedle nich vybuchl granát. Jejich krok je důstojný, smuteční a vážný jako krok pozůstalých za rakví a tak ladný, že by se mohli předvádět v c. k. Španělské jízdně v Hofburgu. Diváci na chodnicích naše koně obdivují a mnozí z nich je maně provázejí kus cesty. Ach ano,“ řekl majitel opět s pohledem na průvodkyni, „dáma nehledí jen na koně, ale i na tuto uniformu. Nuže ejhle, tak oblečen sedí na voze náš kočí. V uniformě černé, premované zlatem, stříbrem a purpurem vévodí na kozlíku jako carský maršál...“ a mrkl na Marii, a ta řekla:

„A líbí se obzvlášť paním,“ a majitel pravil:

„Kočí je zkušený, někdejší kavalerista. Pečuje o stav pohřebního vozu a nikdy se mu nemůže stát, že se mu vůz převrátí a nedojede. A zde je ošacení našich funebráků, nosičů. Bývají čtyři, ale může jich být i šest, jak kdo chce a podle tíže. Mají na hlavách tyto dvourohé helmice napoleonské a vypadají jako plukovníci. Stejně jako koně a kočí, i oni se líbí diváctvu, když při průvodu krácejí podle vozu. No a samotné pohřební vozy...“ a majitel ukázal fotografie třech vozů zepředu, ze stran a hlavně zezadu, protože tu část

mají pozůstali na očích, jak za nimi kráčí. Rozlišovaly se podle pohřební třídy skly, nebesní střechou a vyřezávanými sloupky... „Ovšem, madame,“ podotkl majitel, „když odpadá průvod ulicemi, nebude třeba ani našeho pohřebního vozu, a tudíž ani našich cvičených koní ani zdobeného kočího, nýbrž jen převozů. V tom případě převážíme rakve ve voze uzavřeném, nenápadném, který nevyžaduje veřejné úcty. Ale jak, prosím, s nosiči, to jest s funebráky? Těch zřejmě zapotřebí bude...“ a vévodkyně, která vlastně dosud v této kobce neproněsla jediného slova, nýbrž jen poslouchala, řekla:

„Zapotřebí nebude ani nosičů. Rakve se zde ve Vídni uchopí hodnostáři a kde možno, knížecí personál. U Millstättersee ji vnesou do hrobky na ramenou zaměstnanci panství.“ A majitel se obrátil k Marii a vídeňsky řekl:

„Auch kejne Sargträg.“ A pak zdvořile pravil:

„Než si dovolím pozvat na náš dvorek, ještě to předpokládám. Čímž jest samotná rakev. Vzorky rakví máme, prosím, zde...“ majitel přešel k jakémusi regálku, kde stály miniaturní rakvičky, jako dětské hračky, jako námořní lodičky... a řekl: „Samozřejmě, že rakev při pohřbu vašem, durchlauchtigste Frau Herzogin, má být dvojitá, neb se bude ukládat v kapli. Má být vrchní kovová a vnitřní dřevěná. Tato vnitřní bude vystavena na katafalku. Máme různé druhy těchto rakví, rače je zde vidět ve zmenšeninách, jsou vesměs černé, ale mohou být i v barvě mahagonu a cedrů libanonských. Mohou být lakované, leštěné, matné jako eben. Nejlacinější jsou rakve jedlové, neboť v nich tělo lehko podléhá zkáze. Hodí se tudíž do hrobů zemních, nikoli do hrobek. Smrkové rakve jsou mnohem odolnější a jsou ovšem i dražší. To jen v létech 1873 až 1876 byly laciné, protože se tehdy v Böhmerwaldu rozmohli kůrovci a bylo třeba pokácet sedm miliónů plnometrů smrkového dřeva. Avšak tato pohroma je, díky bohu, dávno za námi... Tělo v rakvích smrkových vysychá, jsou-li v suchu, takže se vlastně mumifikuje. Pakliže je smrková rakev ještě v kovové, tělo zesnulé-

ho vydrží jako živé po celá... staletí...“ a majitel koukl na Marii a ta dodala:

„Až do posledního soudu.“

„Až do vzkříšení,“ opravil ji majitel a v jeho tichém hlase byla znát jakási nelibost, „až do vzkříšení či zmrtvýchvstání.“ Pak pokračoval:

„Takže jistě smí Marie zapsat prvotřídní rakev smrkovou v barvě mahagonu s víkem v dřevořezbě s korpusem. Smím se zeptat, nejjasnější paní vévodkyně, na přibližnou velikost pána?“

„Běžná,“ odvětila vévodkyně, „teď spíš již menší a slabší, neboť byl již stár.“

„Napište trojku,“ řekl majitel Marii, „schrejte si numa trej. A teď, směli bych prosit,“ pravil zas spisovně, „o laskavý vstup na dvorek, zařízený po způsobu zahrádky.“

Sálek, v němž byli, neměl kromě oken ani dveří. Jediné — zdálo se — byly ty, kterými sem vešli. Majitel však přistoupil ke stěně, na níž visel kostlivec, zatahl za štrapec a zjevily se dveře. Byly zasklené a ihned jimi vniklo do kobky slabé denní světlo. Majitel pokynul k vstoupení.

Když vévodkyně vkročila na dvorek, náhle se víc probrala. Užasla-li s průvodkyní na chvíli, když vešla z ulice do světlého bílého sálku s veselou hudbou, a pak podruhé, když vstoupila do kobky záhrobní, užasla teď potřetí. Užasla potřetí a cítila, že stejně užasla i její průvodkyně. Odhrnula si černý závoj, který jí opět spadl do tváře, a lépe se rozhlédla. Ocitli se v prostotoře zcela podivné a zvláštní. Dvorek či zahrádka byl vlastně jeden jediný obrovský skleník.

Strop byl složen ze skleněných tabulí, mírně zbarvených do zelena a žluta, takže tak bylo zbarveno i všechno, co bylo pod ním. Ve velkých, někdy až obřích dřevěných kbelicích, plných kypré země, tu stály stříhané zelené keře a různé nižší i vyšší pěstěné stromky, byly tu však i velikánské aloe s dlouhými dužinatými listy a kapradiny, a byly tu i keře kvetoucí a roztodivné, vysoké jako lidské postavy, květy červené, žluté, bílé, oranžové, modré a mezi nimi na podstav-

cích a antických sloupcích bílé sošky andílků a holubic jako z carrarského mramoru a pak tu stálo pár soch temných v dlouhých závojích a rozpuštěných vlasech a plačících a na jednom mramorovém soklu ležela kniha v šagrénové vazbě. Vévodkyně měla dojem, že se octla v jakémsi nevidaném háji anebo v zimní zahradě, a maně si vybavila vzpomínku na jednu událost osm let starou, totiž na světovou výstavu v Paříži, po které ji, jejího manžela Hanziho a francouzského bratrance Louise provázeli sám ředitel výstavy Alfans. Kromě obřích vyhlídkové věže, postavené podle plánu konstruktéra Eiffela, kolosálních budov a vodotrysků vzbudil tehdy její velký zájem parčík v nádherné zahradě a celý pod sklem, velkolepá zahrada a parčík, kde bylo možno se procházet, prohlížet si vzácnou vegetaci včetně stromů, například i palem, a sedět na lavičkách. Cestičky v zaskleném parku byly sypány barevným pískem. Vévodkyně pohlédla na zem dvorku pana Globetrotra, ten byl dlážděn jen běžnými tmavými dlaždičkami, avšak malé lavičky tu mezi keři stály, a co poutalo pozornost, byla i okrouhlá kašnička, z níž tryskala voda, menší opravdový vodotrysk, a ten v zaskleném dvorku stál uprostřed. Pozornost však budilo i to, co bylo za vodotryskem zcela na pozadí dvorku. Mezi sochami a keři tam visela dlouhá bílá sametová opona, která jako by skrývala nějakou velice podivnou zvláštnost. Byla obšita zlatými třásněmi a v jejím středu se skvělo veliké zlatorudé slunce.